

Projevy mateřského chování prasnic a přirozené chování selat

Přirozené chování prasat se procesem domestikace výrazně nezměnilo. Bylo prokázáno, že domestikovaná prasata pocházející z farem jsou schopna se plně adaptovat ve volné přírodě a chovat se jako jejich divoký předek. Změny nastaly pouze v reprodukční schopnosti prasnic, kdy počet selat ve vrhu značně vzrostl vlivem šlechtění. Toto zvětšení vrhu může v dnešní praxi znamenat velký problém welfare.

Prasnice mají 16 i více mláďat ve vrhu ve srovnání s divokým prasetem, kdy prasnice měla/má běžně velikost vrhu v rozmezí 4–7, ojediněle až 13 mláďat. Tento článek proto představí základy mateřského chování prasnic z etologického pohledu, a také přirozené chování jejich vrhů, což může napomoci k lepšímu pochopení potřeb prasnic a jejich mláďat, a tím zvýšení jejich welfare v chovech.

Mateřské chování prasnic

Základní rysy mateřského chování prasnic se projevují aktivní stavbou hnízda, kojením, komunikací s mláďaty a projevy opatrnosti, mezi které lze řadit opatrné a pomalé uléhání prasnice nebo odstrkování selat při změně polohy (Ocepek et Andersen 2017). Mechanismy mateřského chování jsou považovány za komplexní a jsou regulovány především nervovým a hormonálním systémem prasnic (Algers et Uvnäs-Moberg 2007). V přirozených podmínkách prasnice opouští svou skupinu prasnic 1–3 dny před porodem. Prasnice vyhledává klidné odlehle místo – nejčastěji houštiny

Selata před odstavem – farma Netluky VÚŽV

Foto Veronika Sekyrová

Prasnice ve volném výběhu – demonstrační stáj ČZU

Foto Veronika Sekyrová

nebo louky s dlouhým porostem, kde začne stavět hnízdo. Proces stavby hnízda probíhá 24 hodin a končí asi dvě hodiny před porodem (Jensen 1986). Během této doby je prasnice velice aktivní, což zahrnuje i typické rytí, které je základním projevem přirozeného chování prasat, jenž uspokojuje jejich potřeby. Rytmickým rytím prasnice vytváří mělkou prohlubeň, která tvoří prostor pro ležení prasnice. Pro zajištění tepelné izolace pro selata prasnice používá přírodní materiály (např. větve, listy, tráva), kterými obloží prostor kolem prohlubně. Porod trvá okolo tří hodin, kdy prasnice ulehá na bok a zůstává tak po celou dobu porodu. V tuto chvíli je riziko zalehnutí malé a narozená selata najdou struky jednodušeji. Prasnice se svým vrhem setrvává v hnízdě po dobu 6 až 9 dní, poté se přesouvá ke své skupině prasnic (Fraser 1984).

Kojení

Selata se ihned po narození přesouvají ke strukům prasnice. K sání mléka

dochází jen z několika struků (Špinka et Illmann 2015). Následně lze pozorovat boje o struky, kdy dojde k vytvoření pořadí selat u struku během prvního týdne po narození (každé sele má svůj struk) a to pořadí je stabilní až do odstavy (De Passillé et al. 1988). Prvních 12 hodin mléko proudí neustále pod vlivem oxytocinu. Po 12 hodinách začne prasnice kojit v intervalech a po 24 hodinách po porodu se vytvoří typické fáze kojení – pre-masáž, spuštění mléka, post-masáž (Castrén et al. 1989; Špinka et Algers 1995). Díky bočnímu ulehnutí prasnice při kojení mají selata snadný přístup ke strukům (Fraser 1980). Po 1–3minutové masáži struků selaty, dochází v krvi prasnice ke zvýšení hladiny oxytocinu. Uvolňováním oxytocinu se zvyšuje i úroveň vokalizace prasnice. O 25 sekund později dochází k následné ejekci mléka. Po ejekci selata nadále pokračují v masáži struků, která může trvat až 15 minut. Během laktace může docházet i k tzv. nenutritivnímu kojení, kdy nedochází

k vypuzení mléka, i když má proces stejný průběh – ulehnutí matky a vokalizace (Illmann et al. 1999). K tomuto typu kojení může docházet ve 30 % případů (Illmann et Madlafousek 1995). K nenutritivnímu kojení dochází v případech, kdy iniciativa selat je příliš častá a tento typ kojení pomáhá v regulaci přenosu mléka selatům. To platí, pokud interval kojení po poslední ejekci mléka byl kratší než 20 minut (Špinka et al. 2011). Běžně prasnice kojí bez ohledu na fázi dne a noci, pravidelně v intervalech 30 až 70 minut. Období přirozeného odstavy selat probíhá mezi 14. až 17. týdnem po jejich narození. Samotný odstav selat, který běžně v praxi chovů probíhá mezi 21.–28. dnem, je jedním z problémů welfare. Brzký odstav selat v chovech prasat nelze srovnat s jeho přirozeným průběhem ve volné přírodě. Separace od matky a přesun selat do nového prostředí je náročný proces. Spojení více vrhů dohromady způsobuje tvorbu nové hierarchie. Dále je u odstavených selat pozorována tendence k vyhledávání struků jiných selat a simulace masáže (Main et al. 2005).

Hra a interakce selat

Selata vykazují různé formy hravosti, včetně skákání, běhání, škrábání, zápasení a interakce s objekty nebo se svými sourozenci brzy po porodu. U selat se vyskytuje jak hra individuální, tak i sociální, včetně herních bojů. Jedná se o indikátor chování odkazující na pozitivní afektivní stav. Tento indikátor lze využít pro hodnocení vysoké úrovně welfare, jelikož i výskyt a průběh hry jsou pozorovány pouze ve vhodných podmínkách (Held et Špinka 2011). Hravé chování má pozitivní vliv na rozvoj selat a jejich pohodu. Selata, která mají možnost hry a projevů hravého chování, mají tendenci být mentálně i fyzicky zdravější a lépe se adaptovala na různé životní podmínky (Quensel et al. 2013).

K interakcím s cizími selaty z jiných vrhů dochází ve volné přírodě dříve než v podmínkách chovů. Selata se setkávají s jinými vrhy asi 7 až 10 dní po narození a dochází zde k přirozenému mísení různých věkových kategorií selat (Jensen 1986). U interakcí selat s prasnicí lze pozorovat naso-nasální kontakty, tj. taktilní dotyky v po-

době kontaktu: nos-nos, nos-ucho, nos-hlava. Tyto kontakty a jejich intenzita by mohly podle Očepek et al. (2018) rozvíjet vazby mezi zvířaty, a tím podporovat jejich pohodlí. Tyto interakce jsou klíčové pro zajištění dobrého zdravotního stavu a dobrého welfare jak prasnic, tak i selat. Porozumění těmto interakcím je dů-

ležitý pro zlepšení péče o prasata a optimalizaci chovatelských postupů.

Omezení projevů chování v chovech prasat

V klecových reprodukčních chovech prasat, které jsou běžnou praxí, je možnost stavby hnízda značně omezena, což má pro prasnici negativní

Foto Veronika Sekyrová

SPACE

17.18.19.
ZÁŘÍ 2024
RENNES - FRANCIE

V CENTRU
CHOVATELSTVÍ

Prohlédněte
si výstavu
na video

MEZINÁRODNÍ VÝSTAVA
ŽIVOČIŠNÉ VÝROBY

space.fr

#SPACE2024 @SPACERennes

dopad nejen na její psychický stav, ale i na celkový stav vrhu. Prasnice má vnitřně danou potřebu stavby hnízda, a pokud se v kleci nachází nějaký materiál, samice se snaží postavit hnízdo z dostupných zdrojů (Blackshaw et Blackshaw 1982). Pokud se v kleci žádný použitelný materiál nenachází, prasnice se snaží stavbu hnízda alespoň simulovat. V případě interakcí selat s matkou bylo u permanentních klecí potvrzeno, že naso-nasální kontakty jsou velmi omezené a vyskytují se zřídka (Portele et al. 2019). Výskyt hravého chování u selat může být značně ovlivněno také systémem ustájení (Martin et al. 2014). Bylo potvrzeno, že přítomnost volné matky, která se pohybuje mimo klecovou konstrukci, stimuluje v selatech více projevů hravého chování (Loftus et al. 2020).

Závěr

I když přirozené chování prasat nebylo vlivem domestikace změněno, podmínky, ve kterých jsou prasnice se svými vrhy chovány, nesplňují jejich potřeby mateřského a přirozeného chování. Pochopení důležitosti uspokojení přirozených potřeb v období kolem a po porodu může pomoci zlepšit welfare prasnic i selat v chovech.

Článek vznikl za podpory Ministerstva zemědělství, institucionální podpora MZE-RO0723 a podpory z grantu NA-ZV-QL24020161.

Literatura je k dispozici u autorů.

Ing. Veronika Sekyrová,^{1,2}

Dr. agr. Gudrun Illmann,^{1,2}

Ing. Radka Šárová, Ph.D.¹

¹VÚŽV, v. v. i., v Praze,

Oddělení etologie

²ČZU v Praze, FAPPZ, katedra etologie a zájmových chovů